

Bu yazı biraz bir itiraf gibi. Hukuk, adalet, yargı, savcılar ve bunlarla ilgili gelişmeleri ve atışmaları izlerken, ben neden görece daha az heyecanlanıyorum, hatta ilgisiz bile kalabiliyorum? Gençliğimden beri hukuk sistemine ne fazla bir önem verdim, ne de çağdaş bir sistemde adalete gösterilmesi gereken güveni ve saygıyı içimde hissedebildim. Ama neden? Son aylarda okuduklarım ve duyduklarım şaşkırtıcı ve can sıkıcı, hatta korkutucu. Ama bunlar bana yeni gelmiyor.

Sinisizmimi anlamaya çalışırken iki nedenden şüpheleniyorum. Birincisi azınlık üyesi olmam. İkinci sınıf vatandaş olarak bizim başımıza ne geldiyse hukuka uydurulmuş olarak gelmiştir. 'Seni sevemedik, içimizden öyle geldiği için veya sindirmek için veya kaçtırtmak için – örneğin – Varlık Vergisi uyguluyoruz' denmemiştir. Bir yasa çıkartılmıştır, herkes içindir denmiştir (çünkü ülkede vatandaşlar arasında anayasaya göre ayırım yokmuş!) ve sonra yalnız bir kesim insan süründürülmüştür. 'Seni memur yapmayız çünkü seni bu ülkenin halkından saymıyoruz' demek varken, 'dilekçeniz yasalara uygun biçimde hâlâ incelenmektedir' deme yolu seçilmiştir.

Hissiyatımı biçimlendiren ikinci neden gençliğimde solcu olarak belli ideolojik bir anlayışı benimsemiş ve ayrımcılığı da yaşamış olmam. Örneğin, piyade okulunda çavuşa çıkarılırken, sözlü bir sınavdan çaktırılarak (çünkü yazılı sınav delil olarak kullanılabilir) yapıldı bu iş. Danıştaydaki davada da 'bunun gibilerine ders olsun diye yaptık' denmedi, 'yasalara göre gereken notu alamadı' dendi. Bu tutum beni o zaman da şaşırtmamıştı, çünkü Marksist eğitimim bana adalet denen uygulamanın bir 'üst yapı' olduğunu, asıl oyunun 'alt yapıda' yer aldığını belletmişti. Seçimle başbakan olan hukuka göre asıldı, Nazım Hikmet yasal olarak senelerce hapis yattı. Ressamdan sendikacıya, gazeteciden öğrenciye ne yapıldıysa hep hukuka uygun yapıldı.

Bugün de gördüğüm buna benzer uygulamalardır. İkinci sınıf vatandaşlara, bizden sayılmayanlara, bizimle saf tutmayanlara, 'inadına' doğru bildiklerinden şaşmayan 'küstahlara', bile bile kutsal saydıklarımıza 'hakaret' edenlere, sevdiklerimizi sevmeyenlere, bizim gibi yaşamayanlara, belli bir şablona göre düşünmeyenlere, kısacası Öteki bellediklerimize (sözde toplum çıkarı adına) savaş ilan etmiş topyekûn karşı koyarken - bunu dobra dobra söylemek varken - yasalar, hukuk, adalet lafıdır gidiyor. Kimilerinin hukuk mekanizmalarının bu biçimde kullanılmasını şaştıklarına, öfkelenediklerine, içlerine sindiremediklerini gördükçe de ben şaşıyorum. Bugüne kadar olanları hiç fark etmemiş miydiniz, diye düşünüyorum. Eskiden bu alanda durum farklı mıydı ki? Bazılarımız bu uygulamaları yıllarca her gün yaşadı. 'Onlara' sorarsanız size sayısız örnek vereceklerdir. En azından benim, 'adalet' lafını duyunca kuşkulu olmam bu geçmişten dolayıdır.

Yeni güçler yeni ihtiyaçlar

Düne kadar hukuk mağdurlarına karşı yapılanlar konusunda bir konsensüs oluşmuştu. Buna toplumsal uzlaşma diyemeyeceğim, yöneticiler katında uyum demek daha doğru olsa gerek. İtiraz etmek ya kimsenin haddi değildi veya boşuna bir çabaydı. Yapılanlar yapanlarca doğru ve gerekli sayılırdı, ve bu 'gereklilik' yapılanı meşru kılıyordu. Farklı görüşte olanların sesi ise yükselmezdi. Doğrunun ve toplum adına karar verme tekeli bir avuç insanın elindeydi. (Buna 'birlik beraberlik' denirdi. Kimilerince ne güzel yıllardı onlar!) Çok seslilik yalnız konservatuarın korolarında vardı. O eski günlerimde hak aramak bana zaman kaybı gibi geliyordu. Ama toplum değişiyor. Yeni olan, eskiden eşitsizlik yalnız Ötekileştirilmiş küçük bir kesim için uygulanırken, bugün, taraflı sistemin çok daha geniş kesimler için uygulanıyor olması. Yeni olan artık yöneten-yöneltilen ayırımının ortadan kalkıyor olması. Halkın egemen olması da zaten bu demektir: yöneticiler halkın seçtiği 'memurlarıdır'.

Çok partili sistemle farklı bir dönem başladı ve peş peşe gelen askeri darbeler bu değişim rüzgârını, hızını kestiye de, durduramadı. Artık Ötekileştirme prosedüründe konsensüs, uzlaşma ve uyum sağlanamıyor. Çünkü halkın çok büyük kesimlerinin Ötekileştirilmesi istendi. Sistem tıkanıp çünkü (taraflı) uygulamanın alanı gereğinden fazla genişletildi. Hem de demokratikleşmenin hız kazandığı bir dönemde. Şimdi ezilenler artık azınlıkta kalmıyor. Rahatsızlık artık daha geniş kesimlere yayıldı. Kriz de bunun sonucudur. İtaatsizlik baş göstermesin bir kez, toplumsal uzlaşma çok zor sağlanıyor.

Bu alanlardaki krizler kendini duyurmaya başlayan yeninin işaretidir. Kitleler kamusal alanda varlıklarını duyurdukça (birileri de onları Ötekileştirmeye kalkıştıkça) taraflı uygulamaların garabeti de görünür oldu. Ancak tedavi doğru teşhisle başlar. Sorun yargı sisteminden kaynaklanmıyor, yargı işlemindeki eksiklikler başka nedenlerin sonucudur ve bunlar düzeltilmeden yargı alanında yapılacak teknik düzenlemeler yetersiz kalacaktır. Sorun anlayıştadır, devlet-vatandaş ilişkilerindeki alışkanlıklardır, eksik demokratikleşmededir, içselleştirilmiş ve ters işleyen güç dengelerindedir.

Kısacası çözüm, bireylerin çağdaş vatandaş statüsünde olmalarında ve bu durumun toplumca kabul edilmesinde yatmaktadır. Bu ise yazması kolay, sağlanması zaman gerektiren uzun ve inişli çıkışlı zor bir prosedürdür. Bu yolda en büyük tuzak ise durumu düzeltmeye kalkışanların durumu tersine çevirmeleridir. Hakkı yenen sırasıyla hak yemeğe başlamamalı, aşağılanan çözümü başkalarını aşağılamada aramamalı, Ötekileştirilen başkalarını dışlamaya başlamamalı. Belki geçmiş uygulamaların samimi bir öz eleştirisi bu tuzakları bilinç düzeyine çıkarır.

*